

Portréty tří předních členů Inkoustů: Tolkien (vlevo), Lewis (uprostřed) a Williams (vpravo). Autor kresby: Patrick H. Wynne.

Autor: Bradley J. Birzer

V roce 1958 řekl J.R.R. Tolkien holandskému publiku na oslavě pořádané na jeho počest:

Dívám se na Východ, na Západ, na Sever a na Jih, a nikde nevidím Saurona. Vidím však početné zástupy Sarumanových následovníků. My, hobiti, proti nim nemáme žádnou kouzelnou zbraň. Přesto, mí milí hobitci, mám pro vás tento přípitek: Na hobity! Ať přetrvají všechny Sarumany a dočkají se nového jara a znovu se probouzejících stromů. 1]

Tolkienovi se svět roku 1958 musel jevit jako polapený uprostřed nejhlubší a nejtemnější zimy. Anglický profesor z **Wheaton College** Clyde S. Kilby strávil s Tolkienem pracovní léto roku 1966, během něhož mu vypomáhal uspořádat rukopis *Silmarillionu*. „Tolkien byl Západan starého stříhu, kterého aktuální směřování civilizace šokovalo,“ vybavoval si Kilby později své rozhovory s Tolkienem. „Dokonce i větší část z všeobecně oslavované rovnosti podle něj devalvují naše snahy „zmechanizovat a zformalizovat ji““ 2] Tolkien napsal, že svatými jsou v moderním světě ti, kdo „ani přes všechny své nedokonalosti nikdy nesklonili hlavy a nepoddali se světu či zlému duchu (moderně, nikoliv univerzálně, označovanému jako: **mechanismus**, „vědecký“ **materialismus**, **socialismus** obou momentálně válčících frakcí).“ 3]

Stejně jako řada jeho krajanů se obával světa rozděleného na dva tábory, v němž budou menší národy pohlceny. Jen patnáct let předtím v reakci na **Teheránskou konferenci** Tolkien napsal: „Tak ten krvežíznivý starý vrah Josif Stalin prý vyzval všechny národy, aby vytvořili velkou šťastnou rodinu lidí odhodlaných ke svržení tyranie a nesnášenlivosti!“ Svě znechucení se ani nesnažil příliš skrývat:

„Zajímalo by mě (pokud tedy přežijeme válku), jestli zbude prostor – nebo aspoň nějaké strpení – pro reakční vykopávky jako já (a vy). Jak se země zmenšuje a zplošťuje, stejný osud postihuje i velké věci. Jako by se všechno smrskávalo na jedno maloměstské předměstí.“

Bál se, že Americe se brzy podaří rozšířit svou „dezinfekci, motivační řeči, feminismus a masovou výrobu“ po celém světě. 4] Ani jeden z „-ismů“ – korporátní konzumní kapitalismus nebo komunismus, oba radikální formy materialismu – se milovníkovi Anglie (ale nikoliv Velké Británie!) Tolkienovi příliš nezamlouval, miloval totiž monarchii středověkého stříhu a současně si ošklivil všechny podoby etatismu.

Politickým smýšlením se Tolkien velice podobal jednomu ze svých nejbližších přátel a dalšímu z Inkoustů (Inklings – slavná oxfordská literární skupina), C. S. Lewisovi. V pro Anglii nejtemnějších válečných dnech se naděje objevila z velice nepravděpodobného zdroje. Oxfordský profesor anglické literatury, který se v pozdějších letech nejvíce proslavil sedmidílnou fantasy sérií pro děti, často pronášel poselství adresovaná anglickému národu. Jejich cíl byl jasný: pozvednout anglickou morálku. Na konci února 1943 věnoval místo teologie tři ze svých projevů filozofickým otázkám. Tyto do jisté míry opojné přednášky (dostupné online, pozn. DP) měly podtituly Men without Chests (Lidé bez hrudí), The Way (Cesta) a The Abolition of Man (Zničení člověka). 5] V každé z nich se C. S. Lewis zabýval charakterem Anglie a jeho budoucností. Než aby věnoval přednášky burcování anglického optimismu v boji proti německému národnímu socialismu, rozhodl se Lewis položit otázku, za co že to vlastně v jádru Angličané bojují. Svoboda od nacistické krutosti byla pochopitelně dostatečně dobrým důvodem, ale pokud by měla vést jen k triumfu „conditioners“, tedy demokratických byrokratů utržených v Anglii ze řetězu, kteří působili jako vnitřní hrozba. „Conditioners“ se stylizovali jako osvoboditelé jednotlivce od svévolných omezení „náboženských příkazů, tradičních tabu, aby mohly na povrch proniknout ‚skutečné‘ a ‚základní‘ hodnoty.“ 6] Jinak řečeno usilovali o zničení dějin a víry, údajných okovů pravého, čistého já. Toto znehodnocování tradice v Lewisových očích muselo nevyhnutelně vést ke vzniku člověkem vytvořených (a nutně tedy antropocentrických) filozofií ignorujících přirozený zákon (Natural Law, rovněž označovaný jako univerzální morálka, pozn. DP). Ten, jak Lewis varoval, „není jen jedním z mnoha možných hodnotových systémů, ale jediným pravým zdrojem všech hodnotových soudů. Jeho odmítnutí znamená odmítnutí veškeré hodnoty.“ 7] Cokoliv vytvořeného mimo rámec přirozeného práva zůstane pouhou „ideologií“, tedy omezeným systémem vytvořeným omezenými duchy, stíny stínů složitého a nuancovaného světa. „Lidská mysl nedokáže vymyslet novou hodnotu o nic víc, než dokáže přijít s novou základní barvou nebo třeba vytvořit nové slunce a nebesa, na něž by ho bylo možné zavěsit,“ uzavřel Lewis. 8]

O dva roky později utřídil své myšlenky o charakteru, ctnosti a přirozeném právu v románové formě, ve třetí části své proslulé vesmírné trilogie, knize *Ta obludná síla*. Lewisův román, vydaný dva roky před Orwellovým podobně protitotalitárním mistrovským dílem, lze označit za deistické 1984. Kniha vypráví o skupině akademických a byrokratických *conditioners* známé jako NIKE (Národní institut koordinovaných experimentů /v originále

N.I.C.E. – National Institute for Coordinated Experiments, pozn. DP/), která převezme kontrolu nad malou elitní anglickou vysokou školou jako první krok na cestě k ovládnutí celé Británie. K zastavení „té obludné síly“ povstane nový král Artuš v osobě profesora filologie doktora Ransoma. S pomocí malé skupinky přátel probudí Merlina z jeho patnáct století trvajícího spánku. Modernita mágovi nejde do hlavy. Ve vše říkajícím rozhovoru Merlin říká:

Probudil jsem se do chladného věku. Jestliže celou západní část světa tvoří odpadlíci, nebylo by správné v naší velké tísní pohlédnout ještě dál,... obrátit se na ty, kteří žijí mimo křesťanský svět? Copak bychom nenašli mezi pohany takové, kteří nejsou docela zkažení? Za mých dnů kolovaly zvěsti o takových národech: o lidech, kteří neznali články naší nejsvětější víry, ale kteří uctívali Boha, tak jak nejlépe dovedli a dodržovali Zákon tvorstva. Pane, věřím, že bychom neporušili Zákon, kdybychom se obrátili na ně. Dále, za Byzanc. 9]

Ransom odpovídá:

Ty mi nerozumíš. Ten jed dozrál v západních zemích, ale byl už do dnešních dnů roznesen po celém světě. Ať bys zamířil kamkoliv, všude bys našel stroje, přecpaná města, prázdné trůny, lživé spisy, suchopárné knihy: lidi, kteří se zbláznili z falešných slibů a zatrpkli opravdovou bídou, kteří uctívají kovové výrobky, které vyrobily jejich ruce, i továrny, které sami postavili, kteří jsou odříznuti od své Matky Země a svého Otce na Nebesích. Mohl bys putovat na Východ tak daleko, že by se Východ stal Západem, návratit se do Británie přes širý oceán, ale ani tak bys nikde nenašel světlo. Stín obrovského černého křídla pokrývá celou Zemi. 10]

Lewis byl zapáleným odpůrcem nacismu i komunismu, stejně jako Tolkien si však byl dobře vědom i rizik demokracie. Všechny tyto tři politicko-ekonomické systémy stvořil Západ. **Coby ideologický, uměle vytvořený antropocentrický systém může byrokratická demokracie působit vcelku pestrébarvně, na oko mnohem příjemněji než drsný socialismus, podobně jako socialismus se však i ona snaží proměnit člověka na prostředek k dosažení cíle, kolečko v obřím soukolí.** 11]

Tolkien se stal jedním z nejlépe prodávaných autorů všech dob – právě v onom dvacátém století, které se mu tolik hnusilo. **Něco v Tolkienově světě očividně rozeznávalo strunu v mnoha obyvatelích moderního světa, svého druhu disidentech.**

Jak si lze snadno představit, inteligence tím nebyla nijak nadšená. „Tolkien – to je pro děti, ne? Nebo pro pomalejší dospělé,“ napsal jistý britský kritik. „Jen to ukazuje smyslnost těchto anket a snah naučit lidi číst vůbec.“ 12] Anglický recenzent Andrew Rissik odbývá Tolkiena následovně:

Po ničujících ranách minulého století se jeví dosti zvrácené označovat za „velkolepou“ jakousi éterickou, ale podivně zjednodušenou jakoby teutonskou zemi-nezemi, kde se volně stýkají různé rasy a druhy a bojují se velké bitvy, ale kde nikdy nenarazíme na sebemenší byt alespoň částečně přesvědčivý popis oněch základních otázek lidské existence, podle přístupu k nimž společnosti samy sebe definují – náboženství, filozofie, politika a sexuální morálka. 13]

Feministická kritička **Germaine Greerová** zase Tolkienovu dílu vytýkala, že se nezabývají „velkými zápasy 20. století“ – jako „politika, válka, černošské hnutí a sexuální revoluce.“ 14]

Kritika nezaznívá jen z Britských ostrovů. Slavný americký profesor literatury **Harold Bloom** označuje *Pána prstenů* prostě za dobové dílo, které „se trefilo do vlny zájmu raných fází kontrakultury.“ 15] Tedy že Tolkienova Středozem se stala jednou z možností **eskapistů** 60. a počátku 70. let, kteří hledali útěk ze světa, a bylo jim jedno, jestli to budou drogy, hudba nebo Tolkien. 16] Navíc prý hlavní protagonista příběhu Frodo není hrdina a jeho moudrý společník Gandalf vystupuje „domýšlivě“ a hrubě. 17]

Přesto ale Tolkien a Inkoustata dělali přesně to, co jim podle jejich kritiků scházelo: pokoušeli se s hrůzami 20. století vyrovnat prostřednictvím mýtu, který umožňuje nahlížet na skutečnost z nové perspektivy – možná dokonce i na vyšší skutečnost zacházející za prostá, pragmaticky chápána fakta. **Tolkien a Lewis nehledali únik z modernity, pokusili se jí vyzvat a postavit se jí. Když si Lewis pokládal otázku, proč se tolik kritiků bojí úniku, Tolkien mu odpověděl, že se ho opravdu bojí jen jediný lidský typ: žalárník.**

Tolkien s Lewisem se podobně jako jejich intelektuální předchůdce **Edmund Burke** obávali mechanizovaných politických, ekonomických a kulturních systémů 20. století. Pyšní francouzští revolucionáři rozšířili do světa nákazu ideologií, kterou se od té doby doposud nepodařilo zkrotit. „Z hrobu zavražděné francouzské monarchie povstal nesmírný, obrovský přízrak, v mnohem děsivější podobě než cokoliv, co doposud ovládlo lidskou představivost a podmanilo si naši vůli,“ uzavřel Burke v posledním roce svého života. 18] Burke, který odmítl zbožštění přírodních zákonů jako nic víc než umělá omezení čistého rozumu, soudil, že Francouzská revoluce způsobila nesmírnou spoušť:

„Zákony anulované; soudy podkopané; píle bez života; obchod chřadnoucí; daně nevybrané, ale lid i tak zbídačený; církve vypleněná, aniž by to prospělo státu; občanská i vojenská anarchie jako nová ústava království; všechny lidské i božské věci obětovány modle veřejných rozpočtů s jediným výsledkem: národní zkázou.“ 19]

Francouzští revolucionáři se pokusili svrhnout celou společnost a předělat ji ke svému obrazu (nebo přesněji řečeno obrazům). Nejprve se ve snaze uskutečnit vize Jean-Jacque Rousseaua pokusili skoncovat se všemi projevy subsidiarity v institucích jako rodina, škola a církve, které

činily život snesitelným. Už na podzim 1789 to revolucionáři zdůraznili v **Deklaraci práv člověka a občana**. Její třetí článek říká: „Princip veškeré svrchovanosti spočívá v podstatě v národě. Žádný sbor, žádný jednatel nemůže vykonávat moc, která by z něj nebyla výslovně odvozena.“

Nejzběsilejší útoky na instituce zakotvující subsidiaritu však byly vyhrazeny římskokatolické církvi, tehdy všeobecně považované za spojence nenáviděné monarchie a šlechty. Kněží a další příslušníci kléru čelili bití, mučení, znásilňování a vyhnanství. Majetek církve byl zabaven a na **oltář katedrály Notre Dame** posadili prostitutku a vyhlásili ji za bohyni. Jeden odpadlický opat dokonce chtěl nabízet tělesné pozůstatky „reakcionářů“ jako „republikánskou eucharistii.“ 20]

Odpůrci nových revolučních režimů (ty se totiž střídaly jako na běžícím pásu podle toho, kdo měl zrovna v rukou nejvíce moci) platili svými životy. Přesně podle Burkeových předpovědí si nenasytná gilotina mezi lety 1791-1794 vyžádala přinejmenším 25 tisíc životů. Krvežíznivost revoluce však byla natolik neukojitelná, že se revolucionáři brzy pustili i do sebe navzájem. 21] Nejhorším příkladem z moderní doby budiž Kambodža pod vládou Rudých Khmerů (1975-1978), která se následkem vnitřního krveprolévání takřka zhroutila. Výmluvná je potom skutečnost, že mnozí členové vedení Rudých Khmerů, známého jako Angkar („Organizace“ – trochu podobná Lewisovu N.I.K.E.) studovali ve Francii u komunistického existencialistického filozofa Jeana Paula Sartra.

Inspirováni výstřelky francouzských revolucionářů zahájili ideologové 20. století frontální útok proti modernímu světu kataklyzmatem s drtivými následky, první světovou válkou. Jeden historik si při hodnocení nebral servítky: „Francouzská revoluce byla předejrou ‚Věku G‘ – gilotin, žalářů (*gaols*), šibenic (*gallows*), gestapa, plynových komor (*gas chambers*) a gulagů. **Gilotina je prvním krokem na cestě k mechanizovanému technologickému masovému vyhlazování, ke genocidě.**“ 23] Jeden režim 20. století za druhým dovozoval ideologům opakovat a množovat tragédie Francouzské revoluce: Sovětský svaz a Mexiko roku 1917 (kde guvernér mexického spolkového státu **Tabasco /Tomás Garrido Canabal/** přejmenoval své děti „**Lenin, Lucifer a Satan**“). 24] Itálie 20. let, Německo, Rakousko, Portugalsko a Polsko let 30., zbytek východní Evropy v posledním roce 2. světové války, Čína a Korea na konci 40. let, Vietnam a Kambodža do roku 1975 a nespočet dalších asijských, afrických a latinskoamerických zemí. Tradiční výklad ctnosti a charakteru měl často za následek zatčení, mučení, gulag, plynovou komoru nebo popravčí četu. Na čtyřech ze sedmi kontinentů se v průběhu 20. století rozprostírala **vražedná pole (*Killing Fields*)**. Jedině Severní Amerika (s výjimkou Mexika), Austrálie a Antarktida zůstaly z těchto sedmi světadílů bezpečné, přičemž zdaleka nejbezpečnější byl ten posledně jmenovaný kontinent!

Co se týče ztrát na lidských životech, nezažil svět nic strašnějšího než následky tohoto ideologického převratu. „A zatímco mnozí umírali, obludný mechanismus strojovým tempem přivážel jejich náhrady,“ napsal Solženicyn. 25] Ideologické režimy skutečně vyžadovaly krvavé obětiny od samého počátku. Střízlivé odhady „úctu“ ideologických režimů – komunistických, národně socialistických, fašistických a všech dalších – mluví o více než 200 milionech zavražděných mužů, žen a dětí v průběhu 20. století. 26] Nejsou zde započtení

mrtví z válek této epochy. Velmi hrubým odhadem padlo na bojištích v období 1901-1987 dalších 38,5 milionu lidí. 27] Největší vraždění proběhlo v komunistické Číně, kde se mluví až o 65 milionech mrtvých. Sovětský svaz se tomuto číslu přiblížil (62 milionů). Stalin byl zodpovědný za přinejmenším 41 milionů z této sumy. Hitler, do obecného povědomí zapsaný především holokaustem pěti až šesti milionů Židů, byl zodpovědný také za smrt dalších 15 milionů, většinou katolíků, luteránů a východních ortodoxních křesťanů. Ideologové ničili tyto lidi ve vyhlazovacích lágrech, nucenou prací v gulagu, uměle vytvořeným hladomorem, při výsleších, hromadně na polích nebo mostech, kde se kulky z automatů zaryly do jejich masa a poslaly jejich duše na věčnost. Miliony mají na svědomí i další ideologické režimy: v nacionalistické Číně, Japonsku, Turecku, Pákistánu, Jugoslávii, Severní Koreji, Mexiku či Indonésii.

Cifry a rozsah zkázy jsou natolik obrovské a do té míry se vzpírají lidské představivosti, že otupují naši citlivost. Historický demograf R. J. Rummel se je pokusil zasadit do souvislosti: „Kdyby člověk seděl u stolu a všichni tito lidé by měli projít dveřmi, přejít pokoj v metrových rozestupech rychlostí 5 km/h a vyjít dveřmi na druhé straně pokoje,“ napsal, „trvalo by jim to přes pět let a devět měsíců, 24 hodin denně, 365 dní v roce.“ 28] V průběhu 20. století tedy ideologické státy, když vyloučíme padlé ve válkách, zavraždily zhruba dva miliony lidí ročně; 166 667 měsíčně; 5555 denně; 231 za hodinu či 4 za minutu. Takovou spotřebu krve tedy měly motory režimů. Podle jedné nedávné studie bylo 65% ze všech mučedníků v průběhu dva tisíce let trvajících dějin křesťanství zabito ve 20. století, a dalších 160 tisíc jich ročně přibývalo od roku 1991. 29]

V některých případech bylo vraždění systematické, jindy náhodné. Smrt vlastní nebo milované osoby mohla zapříčinit jakákoliv nepohodlná myšlenka nebo jen stín podezření. Abychom vybrali jeden obzvláště krutý příklad, v Kambodži znamenal projev jakékoliv emoce – emoce byly oficiálně označeny za buržoazní – okamžitou popravu. V Sovětském svazu pak Lenin své tajné policii často opakoval podobně hrůzné příkazy: „Určeno NKVD a Frunzemu. Máte za úkol zlikvidovat deset tisíc nepřátel lidu. Výsledky ohlaste rádiem.“ Tajná policie zpravidla mívala málo času a mlhavé pokyny, kdo vlastně mají být oni nepřátelé lidu. Proto co nejrychleji sebrali deset tisíc náhodných lidí, aby splnili rozkazy, a popravili je. 30] Nechvalně proslulá historka tvrdí, že Stalin často nechával popravit člověka, který jako první z davu přestal při jeho projevech tleskat.

Tolkien s Lewisem poznali krutost 20. století z první ruky: v zákopech 1. světové války.

Tolkien, příslušník 11th Lancashire Fusiliers, jednoho z nejvýznamnějších pluků, který ovšem také utrpěl těžké ztráty, sám sebe považoval za mizerného důstojníka. 31] V roce 1916 se zapojil do jednoho z nejkrvavějších střetnutí celé války, bitvy na řece Sommě. Jen během prvního dne pod německou palbou zahynulo přes dvacet tisíc britských a francouzských vojáků. „Víte, člověk tehdy nepočítal s tím, že by mohl přežít,“ vyprávěl Tolkien v rozhovoru skoro šedesát let po válce. „Odejít od své ženy – nedávno jsme se vzali – bylo jako rána do srdce.“ 32] Právě v zákopech však Tolkien načrtnul první obrysy své středozemské mytologie – a z těchto zápisků (nebo nahrávek, které měl raději), čerpal po zbytek života i při psaní *Hobita* a *Pána prstenů*. 33] Jeho syn Christopher například dohledal některé úvodní řádky na papíře „v němž se objevuje sedm jmen Gondolinu načmáraných na zadní straně

organizačního schéma velení praporu.“ 34] Psát skutečně začal na zdravotní dovolené (1916-1917) „v armádních ubikacích, přecpaných a s rámusíci gramofony.“ 35] Jak Tolkien přiznal ve své slavné akademické eseji *O pohádkách* (*On Fairy-Stories*), „skutečnou zálibu v pohádkách u mě na prahu mužnosti probudila filologie a k předčasné dospělosti popohnala válka.“ 36] „Díky válce jsem si bolestně uvědomil krásu světa, na který jsem vzpomínal,“ řekl Tolkien v roce 1968, jen pět let před svou smrtí. „Vzpomínám na nekonečné míle doutnajících, rozervaných země, asi nejlépe popsáné v kapitolách o cestě k Mordoru. Byl to bolestný zážitek.“ 37] Uprostřed špíny severní Francie prahnul Tolkien po kráse. Přestože vypráví o cestě Froda se Samem skrze Mrtvé močály, odhaluje následující pasáž ze *Dvou věží* mnoho o Tolkienových bezprostředních zkušenostech s modernitou a její nelidskou krutostí. 38]

...avšak země, kterou teď plíživý den zvolna odhaloval jeho uhýbajícím očím, byla mnohem odpudivější. I do Jezera mrtvých tváří snad někdy přišel hubený přízrak zeleného jara; sem však nemohlo jaro ani léto víckrát přijít. Zde nežilo nic, ani malomocné plísně živící se hnilobou. Zející tůně byly zadušeny popelem a plazivými bahny, chorobně bělošedými, jako by hory vyzvrátily kal ze svých útrob na okolní zemi. Vysoké mohyly na prach rozdrcených skal, veliké kužele zeminy spálené ohněm a poskvrněné jedy stály jako necudný hřbitov v nekonečných řadách, jež pozvolna odhalovalo neochotné světlo. 39]

Jen těžko bychom v literární tvorbě 20. století hledali strašlivým způsobem krásné a znepokojivější řádky. 40]

Jak už jsme řekli, pokoušela se Inkoustata, z nichž si největší proslulost získali Tolkien a Lewis, zvrátit směřování Západu. Jak Tolkien vysvětlil, šlo o „nevyhraněný a nevolený kroužek přátel, kteří se shromáždili kolem C. S. L. a setkávali se v jeho bytě v Magdalenu.“ 41] Ještě koncem roku 1933 se mezi Inkoustata počítali jen bratři Lewisové a Tolkien. Humphrey Havard (známý jako „Useless Quack“/Jalový kačer/) s Hugo Dysonem se přidali v roce 1934. Charles Williams se stal členem v roce 1940 a Charles Leslie Wrenn, Nevill Coghill a Owen Barfield se setkání účastnili nepravidelně od 30. let. 42] Mezi další nepravidelné členy a návštěvníky se počítali Christopher Tolkien, John Tolkien, Lord David Cecil, J. A. W. Bennett, James Dundas-Grant, Adam Fox, Colin Hardie, Gervase Mathew, R. B. McCallum, Tom Stevens a John Wain. 43]

Koncem 30. let se Inkoustata scházela stále častěji. Tolkien s Lewisem si pokaždé v pondělí ráno dopřávali společný drink na začátek týdne. „Je to pro mě jedna z nejpříjemnějších částí týdne,“ napsal Lewis. „Někdy mluvíme o anglické školní politice, jindy si navzájem kritizujeme básně nebo zabrousíme do teologie či ‚stavu národa;‘ jen málokdy zůstáváme u košilatých vtipů.“ 44] Inkoustata – Tolkien, Lewis a jejich přátelé – pořádala oficiální setkání ve čtvrtek večer v Lewisových pokojích v Magdalenu a ta neformální v úterý u jídla a drinku v místní hospodě „The Eagle and Child,“ důvěrněji známé jako „The Bird and Baby.“ 45]

The Eagle and Child

Do úterních debat se zapojovali i lidé mimo okruh Inkoustů, včetně majitele podniku. „V zimě jsme sedávali v příjemně vytopené zadní místnůstce,“ vzpomínal jeden z Lewisových studentů **James Dundas-Grant**. „Hovor se přeléval, vzduchem létaly latinské výrazy a v originále citovaný Homér. Tolkien vstával z křesla a deklamoval anglosaské verše.“ 46]

Čtvrteční večerní setkání se nesla ve formálnějším a pravidelnějším duchu. John Wain na ně vzpomínal takto:

Vybavuji si tu místnost nesmírně jasně: elektrická kamna prohřívající zatuchlý vzduch, vybledlá zástěna jako ochrana před silnějším průvanem, smaltované půllitry na stole, osezená pohovka i křesla, do místnosti se postupně trousící muži (ti ze vzdálenějších škol přicházeli později), kteří nechávali své svrchníky a klobouky někde v rohu místnosti a rychle si šli ohřát ruce, než si každý našel své křeslo. 47]

Warnie Lewis je popsal následovně:

Rituál Inkoustát se neměnil. Jakmile se shromáždil asi půltucet lidí, podával se čaj, zapalovaly se dýmky a Jack se zeptal: „Tak kdo by nám rád něco přečetl?“ Někdo vytáhl rukopis a my jsme si sedli a hodnotili jej. **Upřímně a bez obalu; Inkoustata nebyla společností vzájemného lichocení: dobré věci čekala nezkalená chvála, ale kritika špatných, nebo i těch jen ne moc dobrých, bývala často brutálně upřímná.** Na to předčítat Inkoustatům si jen tak někdo netroufнул.

Inkoustata uměla být pekelně kousavá a jen zřídka si brala servítky. Přestože Tolkien zřejmě dost ran rozdal, rozhodně jich i pěknou řádku schytl, zvláště od Hugo Dysona. Když kapitolu po kapitole předčítal *Pána prstenů*, Dyson to obvykle doprovázel negativními poznámkami nebo hlasitými povzdechy. Jednoho večera se nechal slyšet: „Nebesa, jen ne dalšího elfa.“ 48] Když se Tolkienovo dílo dočkalo nesmírné popularity, Dyson jednomu novináři řekl: „Milý Ronald s těmi směšnými knížkami s třemi úvody a deseti dodatky. Víte, nebyla to skutečná představitost – všechno si to vymyslel.“ 49]

Ze své modernistické a levicové perspektivy vnímal Wain Inkoustata jako politicky silně konzervativní, nábožensky zapáleně katolické (bud' anglické nebo římské varianty) a umělecky velmi protimodernistické. 50] I zasvěcenci jako Havard je vnímali jako pevný blok. 51] Tvořili, píše Wain, **„kroužek badatelů, takřka buřičů, kteří se při svých setkáních vzájemně povzbuzovali ve svých snahách změnit směřování současného umění i života.“** (Lze lépe popsat metapolitickou činnost?, pozn. DP) 52] Lewis navíc dle Waina vedl skupinu jako prokřesťanskou politickou buňku, na čemž spolupracoval s ne tak ostře vyhraněnými sympatizanty jako **Dorothy L. Sayersová, Roger Lancelyn Green a Roy Campbell.** Jediným otevřeně levicovým z trvaleji zapojených Inkoustát byl Coghill. 53] Nakonec, jak Wain správně poznamenává, se Inkoustatům zvrátit represivní ideologický vývoj nepodařilo a „Jack obra nezabil, ale byl to pěkný zápas, který stál za tu podívanou.“ 54]

Tolkienův *opus magnum*, *Pán prstenů*, je obranou Západu. Tím snad nechceme tvrdit, že by se jednalo o pouhou alegorii jedné nebo více událostí 20. století. Mnozí kritici se pokoušeli ukázat, že Tolkienův příběh je chabě zakrývanou alegorií o 2. světové válce, komunismu nebo atomové bombě. V jistém ohledu mají samozřejmě pravdu, skutečně v určitém ohledu pojednává o každé z těchto věcí. Co je ale důležitější, konkrétně není ani o jedné z nich. V předmluvě ke *Společenstvu prstenu* Tolkien jasně napsal:

Skutečná válka se ve svém průběhu ani závěru nepodobá válce legendární. Kdyby legendu inspirovala nebo řídila její vývoj, byl by se Prstenu jistě někdo zmocnil a použil jej proti Sauronovi; ten by nebyl zahuben, ale zotročen, a Barad-dûr by nebylo zničeno, ale okupováno. Když by se Prstenu nezmocnil Saruman, ve zmatcích a zradách té doby by v Mordoru našel chybějící články pro vlastní bádání o prstenech a zanedlouho by vyrobil svůj vlastní Velký prsten, s nímž by vyzval k boji samovládce Středozemě. V té srážce by obě strany hobity nenáviděly a pohrdaly jimi: nepřežili by dlouho ani jako otroci. (str. 6) 55]

Nařčení z alegorie se za Tolkienova života objevovala opakovaně, což nesl velice nelibě. „**Zaprvé vznikly** (příběhy Legendária) **z větší část ještě před počátkem 30. let. Ti nešťastníci taky musí ve všem hledat alegorie,**“ prohlásil Tolkien v jednom rozhovoru. 56] Tolkien měl dobrý důvod tyto výklady urputně odmítat; hloubka a význam jeho příběhu byla mnohem zásadnější než jedna událost nebo jejich řada – v libovolném století. Jeho příběhy byly nadčasové a věčné, o boji spravedlivých proti zlu. C. S. Lewis, který Tolkienovi a *Pánu prstenů* pravděpodobně rozuměl lépe než kdokoliv jiný, napsal: „Sauron je věčný, válka o Prsten pak jedinou z tisíců proti němu vedených válek.“ 57] Jinak řečeno jsou modernita, fašismus, komunismus i atomová bomba jen novými projevy odvěkého zla.

Jakkoliv příběh i duch stojící za knihami o Středozemí převyšovaly komunismus i Josifa Stalina, ty byly přesto spojené se zlem uvedeným do světa Morgothem a Sauronem. Během osmdesátých let minulého století se Tolkienovo dílo stalo příručkou pro nenásilná protikomunistická undergroundová hnutí ve východní Evropě a v Rusku. 58] Někdejší český disident Michal Semín píše:

Mordor jsme chápali jako „říši zla“ Sovětského svazu. Taky ležel na východě. Prsteny pochopitelně představovaly ďábelské svody vzít všechno čistě do lidských rukou bez přihlédnutí k transcendentnímu rozměru lidské existence. Tedy rekapitulace prvotního *non serviam* („Nebudu sloužit“). Pak je tu zvláštní úloha (hobitů), stvoření bez zvláštních nebo kouzelných schopností, velice prostých a do jisté míry světských. Díky tomu jsme si uvědomovali, že i obyčejní Češi se můžou postavit zlu totality – i bez tanků a dělostřelectva. Celá kniha se také nese v antiutopickém duchu. Pomohla nám pochopit, že... nemáme čekat na žádný ráj na zemi. 59]

V Sovětském svazu podle očekávání Tolkienovy knížky zakázali, protože si uvědomovali podobnost Moskvy s Mordorem – když už ne formální, tak jistě podstatou. Také panovaly obavy, že Tolkienovi skřeti by mohli ztělesňovat proletariát. V prostředí ruského undergroundu před rokem 1991 i tak kolovaly bídně přeložené ofoceně kopie díla. 60]

Ne každé moderní zlo přichází v podobě natolik zjevné jako to Stalinovo nebo Hitlerovo, či tak do očí bijící jako byly mechanizované a odlidštěné boje 1. světové války. Tyranie a modernita se nabízejí v nejružnějších baleních, často lákavě barevných. **Tolkien to dobře věděl, a proto nesnášel neosobní demokratický kapitalismus 20. století, a především jeho nerozlučného pomocníka, měkkou totalitu byrokratické demokracie západního světa, skoro stejně intenzivně, jako nenáviděl fašismus a komunismus.** Nedílnou součástí všech forem vládnutí 20. století – ať už nepokrytě, jako u fašismu nebo komunismu, nebo jen mírně socialisticky, jako tomu bylo u byrokratických demokracií – bylo plánování, tedy škatulkování lidí. O nic méně než Lewis ve *Zničení člověka* a *Té obludné síle* se Tolkien obával demokratických „kondicionistů“ a „lidí bez hrudi,“ kteří plánují pro plánování samotné, a tím zbavují život jeho ohromujícího bohatství a divů. Jedním z hlavních cílů byrokratů byla Tolkienova specialita, tedy jazyk, a pro každého spisovatele skutečné koření života. „V

moderní Anglii byl jazykový úzus tragicky zmaten - díky škodlivému zásahu vlády - s obvyklým cílem všech vlád: uniformitou.“ 61]

Demokracie – slovo, jež za války v Anglii nabylo nebývalé oblíbenosti – je podle Tolkiena jeden velký švindl. Každý řecký stát, na který si dnes někdo vzpomene, napsal, se do dějin zapsal právě díky své centralizované schopnosti mobilizace a konfrontace s jinou mocností. 62] Co hůř, pokračoval, **přírozeným vyústěním demokracie je otroctví:**

„Nejsem ‚demokrat‘ jedině proto, že ‚pokora‘ a rovnost jsou coby duchovní zásady nevyhnutelně zkaženy pokusy o jejich mechanizaci a formalizaci. Nepropracovali jsme se tak ke všeobecné malosti a pokoře, ale velikosti a pýše; až dokud se nějaký skřet nedostane k prstenu moci – pak dostaneme a dostáváme otroctví,“

tvrdil Tolkien v souladu s myšlením četných kritiků demokracie od Platóna v *Ústavě* po Tocquevilla a jeho *Demokracii v Americe*. 63]

Demokracie podle Tolkiena volala po plánování, v němž se z člověka znovu stávalo jen ozubené kolečko. Protože však i sebepečlivější plánování zůstává plodem konečné mysli, nutně hatí složitý a mnohotvárný, Bohem stvořený svět. Člověk je prostě příliš komplexní, než aby ho bylo možno šikovně zařadit do předpřipravených kategorií. „Osobně shledávám chování lidí v dané situaci nebo při nějaké nepředvídatelné události nevypočitatelným,“ zapsal si Tolkien. 64]

Katalogizace lidí zpravidla dospívá ke krvavým koncům, protože trojrozměrné bytosti se dvojrozměrným ideologiím nehodí do krámu. Tolkien také věřil, že žádný člověk nedokáže řádně vládnout jinému. Dvojnásob to pak platí o těch, kteří usilují o moc. 65]

Jeden ze zřejmě nejszíravějších Tolkienových výpadů proti „plíživému socialismu“ západních demokracií najdeme na konci jeho naprosto vynikající autobiografické povídky *List Nimralovi*. Malíř Nimral (Tolkien) se odstěhoval do nebe a byrokraté si přišli prohlédnout jeho dům...

„Myslím, že to byl prostě hlupák,“ pravil radní Kráčmera. „Nebyl k ničemu. Vůbec nebyl Společnosti k užítku.“

„Já nevím,“ ozval se Tintěra, obyčejná učitelská nula. „Nejsem si tím tak jistý: záleží na tom, čemu říkáte užitek.“

„Nebyl k žádnému praktickému a ekonomickému užítku,“ opáčil Kráčmera. Kdybyste vy učitelé rozuměli svému řemeslu, určitě z něj mohlo být užitečné kolečko. Jenže vy tomu nerozumíte, a tak nám vychováváte takovéhle zbytečné lidi. Kdybych tuhle zemí řídil já, dal bych jemu a podobným nějakou práci, na jakou stačí, třeba mýt nádobí ve veřejné jídelně nebo tak, a dohlédl bych, aby to dělali

pořádně. Nebo bych je odstranil.“

Tolkien se nikdy neoznačoval za stoupence té či oné politické strany, přestože se mnohem častěji shodoval s konzervativci než labouristy a hnusil se mu liberalismus ve všech svých podobách. 66] Když roku 1965 mluvil o vlivu svého „druhého otce“ faráře **Francise Morgana**, nechal se Tolkien slyšet, že učení katolického kněze „pronikalo dokonce i ‚liberální temnotou,‘ z níž jsem vzešel.“ 67] Jindy své politické přesvědčení stavěl na odiv ještě nepokrytěji:

„Moje politické smýšlení se stále více kloní k anarchii (chápané filozoficky, tedy jako konec kontroly a nadvlády, nikoliv zarostlí revolucionáři s bombami) – nebo ‚nekonstituční‘ monarchii,“

napsal synu Christopherovi.

„Nechal bych zatknout každého, kdo používá slovo ‚stát‘ (v jakémkoliv jiném významu než jako označení neživé říše Anglie a jejích obyvatel, věc prostou moci, práv i ducha); a ty co odmítli odvolat, bych nechal popravit!“ 68]

Nenáviděl také nacionalismus ve všech podobách – po vzoru křesťanských humanistů (někdy označovaných jako **křesťanští romantikové**, pozn. DP) G. K. Chestertona a Hilaira Belloc, kteří se domnívali, že demokracie se brzy rozplizne do uctívání kolektivu či státu. „Máme co do činění s novým náboženstvím. Nejde tak úplně o uctívání státu, ale spíš kolektivního tělesa (kdysi nazývaného Anglií, dnes častěji Impériem), jehož je jednotlivec příslušníkem,“ napsal Belloc. 69] V témže duchu Tolkien za 2. světové války poznamenal: „Protože miluji Anglii (ne Velkou Británii a už tuplem ne britský **Commonweatlth** (grr!))“ 70] Následkem lásky k říši, uzavírá Belloc, je chování člověka v souladu se zákony státu, který vnímá jako posvátný, a zároveň „popírá božskou autoritu, prostupující těmito pojmy.“ 71] Právě tento falešný, náhražkový mýtus a národní společenství (stojící v protikladu skutečného, organického, burkeovského společenství /„malé čty“/ a **subsidiaritě**) si Tolkien bral na paškál. Ve svých spiscích o jazyku Tolkien prohlásil, že člověk by měl milovat třeba Velšany (/keltské/Brity /Brythoniaid, neplést s Brity, občany **Spojeného království**, jeho **zámořských území** a **korunních závislých území**, pozn. DP/) „pro uspokojení a tedy požitek – ne pro imperiální politiku – že v srdci zůstáváme ‚Brity.‘“ 72] Volal po skutečné autoritě a společenství, opřené o pravdivý mýtus, které by nahradily umělé mýty a národní společenství, která si moderní lidé takřka úplně vycucali z prstu.

Do Kraje Tolkien promítl své představy o ideální rolnické republice. Kraj je předmoderní společností a hobité často působí nevinně a dětsky, protože takoví jsou. **Žijí ve věku před nástupem cynismu.** Vedou své dobré životy jako sedláci, řemeslníci, muži, ženy a děti. Jsou prostě normální. Jedí, pijí, kouří, dohadují se, šíří klepy, hromadí se jim příliš dárků, zahradničí

a milují. „Hobité jsou nenápadný, ale starobylý národ, dříve početnější než dnes; mají totiž rádi mír a pokoj a dobře obdělávanou půdu: jejich oblíbeným sídlištěm býval spořádaný venkov s dobrými hospodáři,” napsal Tolkien v prologu *Společenstva prstenu*. „Nikdy neporozuměli strojům složitějším než kovářské měchy, vodní mlýn nebo ruční stav, a neměli je rádi, ačkoli uměli obratně zacházet s náradím.“ 73]

Tolkien se nikterak netajil tím, že Kraj byl předindustriální Anglií jeho mládí. **„Kraj‘ vychází jediné z venkovské Anglie, žádné jiné země na světě,”** napsal svému vydavateli. „Místopis Kraje, když to vezmeme popořadě, je ‚parodií‘ místopisu anglického venkova v podobném slova smyslu jako jeho obyvatelstva: patří k sobě.“ 74] Politicky by se dal spolu s Lewisem Kraj popsat jako „takřka anarchický.“ (k pojmu „anarchický“ viz výše: „...anarchie (chápaná filozoficky, tedy jako konec kontroly a nadvlády, nikoliv zarostlí revolucionáři s bombami,” pozn. DP). 75] Tolkien o něm mluvil jako o „napůl republice, napůl aristokracii,” v podstatě izolované jeffersonovské společnosti opírající se o přirozenou aristokracii. **V Kraji se tedy nejlepší dostanou na vrchol, ovšem prostřednictvím ctnosti a rolnického způsobu života.** 76] Jak jsem poznamenal výše, většina hobitů obdělává půdu, a společnost je strukturovaná pomocí pokrevních svazků a rodin. Pověst člověka určuje jeho rodina, jako v případě Bilba Pytlíka, kterému kolovala v žilách krev Bralů, jedné z nejodvážnějších rodin Kraje. Před výpravou popsanou v knize *Hobit* Gandalfovy myšlenky směřují k Bilbovi v podstatě výhradně z tohoto důvodu. 77] Hlava rodiny většinou plní roli „vladyky.“ 78] **Jednotliví hobiti ani jejich skupiny nevytváří nové zákony, namísto toho se dobrovolně podřizují právu po tisíc let nepřítomného krále, označovanými jako „Pravidla,” protože byla „jak starobylá, tak spravedlivá.“** 79] V případě ojedinělých výjimečných událostí se hlava klanu Bralů ujala role předáka Krajevého sněmu, jakéhosi shromáždění a vůdce místní milice. 80] „Policejní sbor“ kraje tvořil tucet krajníků, kteří pro označení své funkce nosili péro na svých čapkách. Hlavní náplní jejich práce ale bylo hledání ztracených zvířat. Malé skupinky také hlídaly na hranicích Kraje „aby nikdo zvenčí, velký nebo malý, nedělal nezdobu.“ 81]

Rody se však zpravidla chránily svépomocí. Jedna z nejmocnějších a nejsvébytnějších rodin, Brandorádi, žila na pomezí Kraje v jakési hobití kolonii, „Rádovsku.“ Hlava rodu měla značný vliv na své příbuzné. Na svou ochranu vytvořili Brandorádi v průběhu generací dvacet mil dlouhý živý plot nazývaný „Vysoké křoví.“ 82] Když se v Rádovsku při hledání Froda a prstenu objevily tři Prstenové přízraky, dlouho nepotřebné, ale pečlivě udržované tradice se ukázaly velice účinnými. Na znamení nebezpečí zahučel roh. Rozčísł tmu jako oheň na vrcholku kopce. „VSTÁVAT! POMOC! OHEŇ! VRAŽDA! VSTÁVAT!“ Brandorádi popadli zbraně, přišli na pomoc a zlo zahnali pryč, alespoň na nějaký čas. 83]

Zlo a modernita nakonec, jak víme, do Kraje pronikly, což čtyři vítězní hobiti – Frodo, Sam, Smíšek a Pipin – zjišťují po návratu domů z Jihu, kde strávili celý rok. V jedné z politicky nejzajímavějších kapitol *Pána prstenů*, „Vymetení Kraje“ nachází čtveřice hobitů Kraj proměněný na fašistický korporativistický stát řízený „Šéfem.“ Ten zřídil kolektivizované, kouřící továrny, místo hobitích nor nechal postavit ošklivé baráky, nařídil strhnout a pokácet aleje, zahrady i domovy, kvůli čemuž se řada hobitů ocitla na ulici. Šéf zavedl nová pravidla, zpravidla zřizující nové daně a omezení pro užívání a spotřebu potravin a nejrůznějšího zboží.

Aktem připomínajícím puritánské diktatury Šéf dokonce zakázal pivo, což hobité brali snad jako největší útok na svůj dobrý život! Z hobitů se stali otroci, do úmoru se lopotící pod dohledem ozbrojených tlup. Asi nejvíc čtyři cestovatele znepokojilo, že někteří hobiti – přátelé a rodina – se přidali k fašistickým tyranům. „Tohle je horší než Mordor!“ řekl Sam. „Svým způsobem o moc horší. Jde to do živého, protože je to domov a člověk si pamatuje, jak vypadal, než ho zničili.“ Frodo odpovídá: „Ano, to je Mordor.“ 84]

Hobiti jak známo Šefovy pochopy přemůžou – pod vedením Sama, Smíška a Pipina hobité rozezní poplach a velice rychle, a díky vlivu pacifistického Froda také vcelku nekrvavě, znovu nabydou vlády nad Krajem a cizáky i jejich vůdce Šarkana vyženou.

Měli bychom však dodat, že Tolkien nebyl přesvědčený republikán v moderním (silně protestantském) slova smyslu, přestože to jeho popis Kraje čtenáři naznačuje. Stejně jako řada římských a anglických katolíků tehdejší doby si Tolkien po celý život hýčkal náklonnost k monarchii. 85] V této lásce se zrcadlila středověká tužba po **Res Publica christiana**, jednotném teologickém společenství dlícím nad decentralizovanými vládami a politickými jednotkami. „Viděl jsem monarchii prostou tyranie, aristokracii bez frakcí, demokracii bez zmatků, bohatství prosté přepychu,“ vysvětloval Erasmus. „Kéž bys, božský Platóne, mohl žít v takovéto republice.“ 86] Pro středověkého člověka je tedy monarchie snadno slučitelná s republikanismem. Přestože byl „jen“ imaginární a zprostředkovaný, vládl Kraji skoro tisíc let před Aragornovou korunovací král. **Nezáleželo na tom, že neexistoval.** Krajané, i když to dobře věděli, jednali, jako by seděl na trůně.

Kromě toho zde však zůstává také v katolické představivosti pevně zakořeněný a do jisté míry posvátný charakter dobrého krále, zvlášť když se vrací na trůn po dlouhé době. Zvlášť silně to platilo od reformace. „Po pohromách reformace, anglické občanské války, **Slavné**, Francouzské, průmyslové a ruské revoluce atd.,“ vysvětluje **Charles Coulombe**, „nabyl král ještě vyšší úlohu; stal se vyhnaným vůdcem věrných, jehož návrat přinese nastolení starých pořádků a učiní konec změnám a nepokojům.“ 87] Aragorn do puntíku plní úlohu takového katolického krále: vznešený, rytířský, mocný uzdravitel. Tolkien doufal, že jeho středozezemská mytologie poslouží Západu jako důrazné varování, aby se vrátil k moudrosti předetatistické, předimperální a předmaterialistické epochy. S návratem krále Aragorna „vývoj příběhu končí něčím, co hodně připomíná znovunastolení účinnější Svaté říše římské se sídlem v Římě,“ napsal Tolkien roku 1967. 88]

A přesto nebyla jeho monarchie královstvím moderním nebo raně moderním, tj. centralizovaným, represivním a byrokratickým. Byla středověká v nejlepším slova smyslu: spravedlivá a ctnostná a její král byl víc služebníkem než tyranem. Mnoha národům a lidem, kteří se přidali k Sauronovi, král odpustil a oni se směli vrátit do svých zemí bez potrestání. Sauronovy otroky Aragorn osvobodil a jako náhradu za jejich zotročení jim daroval ornou půdu. Své spojence ve válce odměnil jen slovy a dary. Jak poznamenala jedna z postav, projevil Aragorn „slitování a spravedlnost“ – nezbytné vlastnosti středověkého křesťanského krále. 89] A co je nejdůležitější, sjednotil Aragorn celou Středozezemí, obnovil království Arnor a Gondor i právo a slitování ve svých zemích – a vyhnal zlo z jeho zbývajících pevností.

Protože si ale byl velice dobře vědom tíhy a velikosti svého břemene, nevládl Aragorn svévolně, ale s pomocí instituce dokonale vyjadřující středověkého ducha, známé jako „Velká rada Gondoru.“ S ní „spravoval říši podle starobylého práva, jehož byl správcem (a vykladačem), ale nikoliv tvůrcem.“ 90]

Tolkien považoval veškerý útisk a ideologii za nástroje Nepřítele. Kdyby jich užili spravedliví – i ve službě dobru – znamenalo by to popření spravedlnosti samé. Gandalf se coby nejlepší doklad této teze odmítá být jen dotknout Prstenu moci, protože by se jím nechal stáhnout ke zlu v přesvědčení, že koná dobro. „A přece by si Prsten našel cestu k mému srdci skrze lítost, soucit se slabostí a skrze touhu mít sílu ke konání dobra,“ vysvětluje Frodovi. 91] Moc, varuje Tolkien, je VŽDYCKY nebezpečná. Člověk musí bojovat s Nepřítelem, ale nesmí se jím stát.

Rád bych zakončil svou úvahu několika řádky Tolkienovy poezie, tato báseň se jmenuje *Mythopoeia*:

*Nevydám se po stejné stezce,
jako vaši pokročilí opi, vzpřímení a moudří.
Před nimi zeje temná propast, kam se ubírají jejich kroky –
kéž z Boží milosti pokrok někdy skončí
a nevydává se zas a znova pod jiným jménem
na onu neplodnou cestu. 92]*

Poznámky:

1] K Tolkienovu holandskému večírku, viz Rene van Rossenberg, “Tolkien’s Exceptional Visit to Holland: A Reconstruction,” v Patricia Reynolds a Glen H. Goodknight, eds., *Proceedings of the J.R.R. Tolkien Centenary Conference, Keble College, Oxford, 1992* (Mythopoeic Society, 1995), str. 301-309.

2] Kilby, “Tolkien the Man” z TOLKIEN AND THE SILMARILLION nevydané části kapitoly, “Woodland Prisoner,” str. 13 v Wheaton College Wade Collection, Kilby Files, 3-8.

3] Carpenter, ed., *Letters*, str. 110.

4] Humphrey Carpenter, ed., *Letters of J.R.R. Tolkien*, str. 65.

5] Colin Duriez, *The C.S. Lewis Encyclopedia* (Wheaton, Ill.: Crossway Books, 2000), str. 12-13.

6] C.S. Lewis, *The Abolition of Man* (1944; New York, Touchstone, 1996), str. 43.

7] C.S. Lewis, *The Abolition of Man*, str. 55.

8] C.S. Lewis, *The Abolition of Man*, str. 56. Viz také Gerhart Niemeyer, “Augustine’s Political Philosophy?,” v *The Christian Vision: Man in Society*, ed. Lynne Morris (Hillsdale, Mich.:

Hillsdale College Press, 1984), str. 51.

9] C.S. Lewis, *Ta obludná síla* (Praha: Návrat domů, 1997), str. 287.

10] Ibid.

11] Russell Kirk, "The Errors of Ideology," v *The Politics of Prudence* (Wilmington, Del.: ISI Books, 1993), str. 1-14; Kirk, *Enemies of the Permanent Things* (1969; Peru, Ill.: Sherwood Sugden, 1988), str. 153-71; a T.S. Eliot, *After Strange Gods: A Primer of Modern Heresy* (London: Faber & Faber, 1934).

12] Susan Jeffreys, "Hard Hobbits to Break," *London Sunday Times*, 26. ledna 1997.

13] Andrew Rissek, Review of Tom Shippley's J.R.R. Tolkien: Author of the Century, in *Guardian* (London), 2. září 2000.

14] Greerová citována v: Paul Goodman, "Is This Really the Century's Greatest Book?", *London Telegraph*, 25. ledna 1997.

15] Harold Bloom, "Introduction," *Modern Critical Interpretations: J.R.R. Tolkien's The Lord of the Rings*, (Philadelphia, Penn.: Chelsea House Publishers, 2000), str. 2.

16] O Tolkienovi coby kultovní postavě viz Philip Norman, "The Prevalence of Hobbits," *New York Times Magazine*, 15. ledna 1967; a Joseph Mathewson, "The Hobbit Habit," *Esquire*, září 1966.

17] Harold Bloom, "Introduction," *Modern Critical Views: J.R.R. Tolkien* (Philadelphia, Penn.: Chelsea House Publishers, 2000), str. 2.

18] Edmund Burke, *Letters on a Regicide Peace* (1797; Indianapolis, Ind.: Liberty Fund, 1999), str. 65.

19] Burke, *Reflections*, str. 128.

20] Erik Ritter von Kuenelt-Leddihn, "The Age of the Guillotine," v *Reflections on the French Revolution: A Hillsdale Symposium*, ed. Stephen Tonsor (Hillsdale, Mich.: Hillsdale College Press, 1990), str. 79.

21] Kirk, *Politics of Prudence*, str. 10.

22] Viz Christopher Dawson, "The Left-Right Fallacy," *The Catholic Mind*, duben 1946, str. 253.

23] Erik Ritter von Kuenelt-Leddihn, "The Age of the Guillotine," str. 74.

- 24] Robert Royal, *The Catholic Martyrs of the Twentieth Century: A Comprehensive World History* (New York, N.Y.: Crossroad), str. 16.
- 25] Solženicyn, *Souostroví Gulag*, Díl 1, str. 595.
- 26] Tyto údaje vycházejí z různých odhadů v R.J. Rummel, *Death by Government* (New Brunswick, N.J.: Transaction Press, 1994); Stephane Courtois, et al., *The Black Book of Communism: Crimes, Terror, Repression* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1999); a Robert Royal, *Catholic Martyrs*.
- 27] Rummel, *Death by Government*, str. 3.
- 28] Rummel, *Death by Government*, str. 13.
- 29] "20th Century Saw 65% of Christian Martyrs, Says Author; Conclusions of New Study Published in Italy," Zenit.org (Rome, Italy), 9. května 2002. Viz také, "Communism's 100 Million Victims," *Mindszenty Report* č. 40, únor 1998, str. 1-3.
- 30] Rummel, *Death by Government*, str. 81.
- 31] "J.R.R. Tolkien Dead at 81; Wrote 'Lord of the Rings,'" *New York Times*, 3. září 1973: str. 18; a John Garth, "Tolkien Fantasy Born in Trenches of the Somme," *London Evening Standard*, 13. prosince 2001.
- 32] Bill Cater, "We Talked of Love, Death, and Fairy Tales," *London Daily Telegraph*, 29. listopadu 2001, str. 23.
- 33] Viz např., C. S. Lewis, "Tolkien's *The Lord of the Rings*," v *On Stories and other Essays on Literature*, 88.
- 34] Christopher Tolkien, "The Silmarillion: A Brief Account of The Book and Its Making," (Boston: Houghton Mifflin, 1977), str. 3.
- 35] Citováno v C. Tolkien, "The Silmarillion: A Brief Account," str. 3. Viz také, J.R.R. Tolkien, Oxford, to Clyde Kilby, Wheaton, Ill., 18. prosince 1965, v Wade Collection, JRRT to Misc. Correspondents Folder, Wheaton College, Wheaton Ill.
- 36] Tolkien, "On Fairy-Stories," v C. Tolkien, ed., *The Monsters and the Critics* (Boston: Houghton Mifflin, 1983), str. 135.
- 37] Keith Brace, "In the Footsteps of the Hobbits [rozhovor s Tolkienem]," *Birmingham Post*, 25. března 1968.
- 38] Daniel Grotta, *J.R.R. Tolkien: Architect of Middle Earth* (Philadelphia, Penn.: Courage Books, 1992), str. 52-53. Tolkien to uznal v Carpenter, ed., *Letters*, str. 303, ale zdůraznil také

vliv románů Williama Morrisa.

39] Tolkien, *Dvě věže*, str. 213-214.

40] K vlivu války na četné přední autory 20. století, viz Shippey, *J.R.R. Tolkien*, vii-viii.

41] J.R.R. Tolkien, Oxford, to William Luther White, 11. září 1967, v William Luther White, *The Image of Man in C.S. Lewis* (Nashville, Tenn.: Abingdon Press, 1969), str. 221-22; a George Sayer, *Jack: C.S. Lewis and His Times* (San Francisco: Harper and Row, 1986), str. 149.

42] Sayer, *Jack*, str. 150-51.

43] Pro vyčerpávající seznam a krátké životopisy všech členů, viz Humphrey Carpenter, *The Inklings: C.S. Lewis, J.R.R. Tolkien, Charles Williams and Their Friends* (Boston: Houghton Mifflin, 1979), str. 255-59. K Hardiemu, viz "Colin Hardie," *The London Times*, 20. října 1998.

44] W. H. Lewis, ed., *Letters of C.S. Lewis*, str. 292.

45] Sayer, *Jack*, str. 151-52; a Shirley Sugerman, ed., *AA Conversation with Owen Barfield*, v *Evolution of Consciousness: Studies in Polarity* (Middletown, Conn.: Wesleyan University Press, 1975), str. 9.

46] James Dundas-Grant, "From an Outsider," kapitola v Como, ed., *C.S. Lewis*, str. 231.

47] Wain, *Sprightly Running*, str. 184.

48] Dyson, citován v A.N. Wilson, *C.S. Lewis: A Biography* (New York: W.W. Norton, 1990), str. 217; a Warnie Lewis, *Brothers and Friends*, str. 200.

49] Dyson citován v Guy Davenport, "Hobbits in Kentucky," *New York Times*, 23. února 1979, A27. Viz také, Robert E. Havard, "Philia: Jack at Ease," kapitola v Como, ed., *C.S. Lewis*, str. 217.

50] Wain, *Sprightly Running*, str. 181. Viz také Robert E. Havard, "Philia: Jack at Ease," kapitola v Como, ed., *C.S. Lewis*, str. 226.

51] Robert E. Havard, "Philia: Jack at Ease," kapitola v Como, ed., *C.S. Lewis*, str. 217.

52] Wain, *Sprightly Running*, str. 181.

53] C.S. Lewis, *The Kilns*, to Warnie Lewis, 17. března 1940, WCWC, CSL Letters to Warnie Lewis, Letter Index 172.

54] Wain, *Sprightly Running*, str. 181-85.

55] Tolkien, *Společenstvo prstenu*, str. 7.

56] Daphne Castell, "Tolkien on Tolkien: Making of a Myth," *Christian Science Monitor*, 11. srpna 1966, str. 11. Viz také C.S. Lewis to Father Peter Milward, 10. prosince 1956, v W.H. Lewis, ed., *Letters of C.S. Lewis* (New York: Harcourt, Brace, and World, 1966), str. 273.

57] C.S. Lewis, *On Stories*, str. 89.

58] Curry, *Defending Middle-earth*, str. 24.

59] Michal Semín autorovi, 13. listopadu 2000.

60] Alan Philips, "Young Russians Seek Refuge in Tolkien's Middle Earth," *London Telegraph*, 12. února 1997.

61] Tolkien, "English and Welsh," str. 182.

62] Carpenter, ed., *Letters*, str. 107.

63] Carpenter, ed., *Letters*, str. 246.

64] Carpenter, ed., *Letters*, str. 240.

65] Carpenter, ed., *Letters*, str. 64.

66] Tolkienova žena Edith netajila svou nechuť k labouristické straně. Tolkien něco prohodil, ale spíš poslouchal. Nejspíš s ní souhlasil. Viz Sayer, "Recollections of J.R.R. Tolkien," str. 15. John Wain, nejmladší z Inkoustů, napsal, že Inkoustata „automaticky brala labouristickou vládu jako nepřitele všeho, na čem jim záleželo.“ Viz John Wain, *Sprightly Running* (New York: St. Martin's Press, 1962), str. 181.

67] Carpenter, ed., *Letters*, str. 354.

68] Carpenter, ed., *Letters*, str. 63.

69] Belloc, "The Modern Man," str. 434.

70] Carpenter, ed., *Letters*, str. 65.

71] Belloc, "The Modern Man," str. 435.

72] Tolkien, "English and Welsh," str. 194.

73] Tolkien, *Společenstvo prstenu*, str. 11.

- 74] Carpenter, ed., *Letters*, str. 250.
- 75] Lewis, *On Stories*, str. 85.
- 76] Carpenter, ed., *Letters*, str. 241.
- 77] Viz J.R.R. Tolkien, "Výprava k Ereboru," v *Nedokončené příběhy Númenoru a Středozemě (Mladá fronta, 1994)*, str. 344-362.
- 78] Tolkien, *Společenstvo prstenu*, str. 18.
- 79] Tolkien, *Společenstvo prstenu*, str. 19.
- 80] Tolkien, *Společenstvo prstenu*, str. 19.
- 81] Tolkien, *Společenstvo prstenu*, str. 20.
- 82] Tolkien, *Společenstvo prstenu*, str. 108.
- 83] Tolkien, *Společenstvo prstenu*, str. 170.
- 84] Tolkien, *Návrat krále*, str. 262.
- 85] To může velice dobře vycházet z Akvinského děl, příznivě nakloněných křesťanskému království. Viz Tomáš Akvinský, *Contra Summa Gentiles*, Kniha 1.
- 86] Citováno v Dawson, *Religion and the Rise of Western Culture*, str. 173-74.
- 87] Charles A. Coulombe, "The Lord of the Rings-A Catholic View," kapitola v Joseph Pearce, ed., *Tolkien: A Celebration, Collected Writings on a Literary Legacy* (London, ENG: Fount, 1999), str. 56.
- 88] Carpenter, ed., *Letters*, str. 376.
- 89] Tolkien, *Návrat krále*.
- 90] Carpenter, ed., *Letters*, str. 324.
- 91] Tolkien, *Společenstvo prstenu*, str. 85.
- 92] Tolkien, "Mythopoeia," v *Tree and Leaf*, str. 100.
- Úvaha Bradleyho J. Birzera **How Did Lewis and Tolkien Defend the Old West?** vyšla na stránkách The Imaginative Conservative 1. července 2015.